

Column

Jan Pronk

Drogreden #7: Mensenrechten zijn westers

Mensenrechten zijn een eenzijdig westers concept. Dat geluid klinkt nog steeds, en zelfs luid. Weliswaar gelden mensenrechten voor iedereen, waar ook ter wereld, maar het waren vooral westerse landen die na de Tweede Wereldoorlog het begrip afbakenden in een Declaratie van de Verenigde Naties. De meeste andere landen waren nog koloniën. Toen zij, onafhankelijk geworden, toetraden tot de VN, onderschreven zij een al bestaande tekst. Daarom, zo luidt de kritiek, ademde de Declaratie van het begin af aan een geest van westerse vooringenomenheid. Westerse landen hebben daar nooit afstand van genomen, getuige hun kruistocht voor democratie overzee, hun kritiek op de behandeling van homo's in Oeganda of op de besnijdenis van vrouwen in Afrikaanse en islamitische landen. Westerse landen tonen geen respect voor andere culturen. Hun ijver voor mensenrechten is daarvan het beste voorbeeld.

Mensenrechten vormen de kern van een aloude ideologische polarisatie rond de verhouding tussen het individu en de staat en andere sociale verbanden. Die polarisatie is met het einde van de Koude Oorlog niet verdwenen. Sindsdien zijn religieuze tegenstellingen verscherpt. Overall nam het nationalisme toe, ondanks, of juist ten gevolge van de globalisering. Nationale emancipatie leidde tot groeiend cultureel zelfbewustzijn. Opiniemakers in het Westen vreesden cultuurrelativisme. Westerse politici predikten dat verhoudingen binnen de samenleving marktbeginnselen moesten respecteren, ongeacht sociale ongelijkheid.

Vanuit het Westen zelf zijn eeuwenlang mensenrechten geschonden, *avant la lettre*: koloniale onderdrukking, slavernij, oorlog, uitbuiting, verbranding van heksen en ketters, genocide en discriminatie. Tegelijkertijd vond binnen het Westen een filosofisch, ethisch en politiek debat plaats over vrijheid en recht. Dat leidde tot erkenning van nieuwe waarden: de beginselen van de Amerikaanse onafhankelijkheid en van de Franse revolutie, afschaffing van de slavernij, sociale zekerheid en algemeen kiesrecht. Het sluitstuk was de ambitie oorlog, massavernietiging en genocide te voorkomen door een nieuwe ordening van de internationale verhoudingen. De instelling van de Verenigde Naties, de omarming van het beginsel van nationale soevereiniteit en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vormden essentiële elementen van de nieuwe

**De universele
erkenning van
mensenrechten
is het resultaat
van een
wereldwijde
strijd**

consensus. Maar die consensus was niet het resultaat van een louter westers discours. Integendeel: de voorafgaande strijd was vooral gevoerd door volken en mensen die tegen de westerse overheersing in opstand waren gekomen: inheemse groepen, slaven, koelies en vrijheidsstrijders.

Alleen daarom al is het een drogreden te beweren dat mensenrechten een westerse constructie zijn. Bovendien, het gebouw van de mensenrechten was na de aanvaarding van de Universele Verklaring niet af. Het is steeds verder ontwikkeld, veelal op initiatief van niet-westerse landen. In de Dekolonisatieverklaring (1960) werd buitenlandse overheersing bestempeld als een schending van mensenrechten. Er kwam een Convenant Economische, Sociale en Culturele Rechten naast de Burgerlijke en Politieke Rechten (1966). Nieuwe rechten werden erkend, zoals het Recht op Ontwikkeling als een 'onvervreemdbaar mensenrecht van mensen en volken' (1986), de Responsibility to Protect (2005) en het Recht op Water (2010). In de onderhandelingen hierover speelden niet-westerse landen een cruciale rol. Als mensenrechten aanvankelijk berustten op louter westerse opvattingen – *quod non* – dan is dat thans helemaal niet het geval.

Mensenrechten zijn niet westers. Schendingen worden overal op dezelfde wijze ervaren. Moeders die kinderen verliezen door armoede of geweld, treuren daarover in Afrika en Azië evenzeer als in Europa.

De universele erkenning van mensenrechten is het resultaat van een wereldwijde strijd van mensen tegen machten, in binnen- en buitenland. Er is ook een universele plicht om tegen schendingen in het geweer te komen, mits dat geloofwaardig gebeurt. Oeganda veroordelen vanwege de vervolging van homo's slaat terug op westerse zendelingen die prediken dat homoseksualiteit een doodzonde is. Westerse politici die democratie prediken moeten de gouden koorden doorknippen die henzelf verbinden met lobbyisten en belangengroepen. Discriminatie van andersdenkenden afkeuren vereist erkenning van het recht op gelijke behandeling in eigen land, ook van vreemdelingen. Ook in dat opzicht zijn mensenrechten universeel.

Jan Pronk